

URUM GİYSİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK*

Etnokültür bağlar içerisinde oluşan Preazovya¹ (Azakönü) Muhacirlerinin²; Urum veya Rumeyelerinin kıyafetleri de tıpkı genetik yapıları gibi karışıktır. Komşu oldukları kültürlerden pek çok unsuru üzerlerinde taşımaktadırlar. Bu kültürleri Antik Bizans'dan, Osmanlı, Kıpçak ve Slav kültürleri ile Kırım halkları olarak sayabiliriz. Bu değişikliğe yeni yerleşim yerindeki ekonomik hayat tarzı da bir yerde sebep oluyordu. Ancak bu haliyle de Küçük Asya, Kırım ve Azakönü'nde yaşarken onların kıyafetleri, Kırım Tatar, Kırım Karay, Kırımçak ve Kırım Türklerine daha yakın ve diğer toplumlardan farklıydı.

ERKEK GİYSİSİ

Hem erkeklerde hem de kadınlarda gömlek çok yaygın olarak kullanılıyordu. Azakönü'nde Türk dilli halklar gömleğine Rumeyeler : 'pkamsu' veya 'tsukams'; Urumlar ise 'kelek, kolmek golmek' demekteydiler. Gömlek Kırım'dan getirilmiştir. 'kölmek' Kırım'ın güney sahilinde yaşayan halklar arasında çok yaygındı.³ Azakönü ortamında da XX. asra

* Giresun Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ Bundan sonra Azakönü diye anılacaktır.

² Bu yazımızdaki Azakönü Grekleri veya Azakönü Grekleri sözüyle, Ukrayna'nın Donetsk eyaleti, Mariupol şehrinde mukim Türk asıllı Urumlar ile İyon + İtalya asıllı Rumeyeler anlaşılmalıdır. Urumlar ve Rumeyeler sadece Ukrayna'da değildir. Anadilleri Türkçe olan bu etnik gruplar, Kazakistan, Rusya, Gürcistan ve Yunanistan'da da yaşamaktadır. Bizim Urumları esas olarak aldığımız pek çok yerde yazılarımız ve 2005 yılında yayınladığımız kitabın dışında bu yazımızı Urumlar ve Rumeyelerin ortak olarak ele alınmasında fayda gördük. Yayınlarımız için bkz: Erdoğan Altinkaynak, **Ortodoks Türkler Urumlar**, Ankara 2005.; Ukrayna'da Urum Türkleri, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, 1, 2004; Ukrayna'dan Hıristiyan Türkler: Urumlar ve Onların Folklor Ürünlerinden Örnekler, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, 27, 2003; Ukrayna – Kırım Notları: Urumlar, **Türk Dünyası Araştırmalar**, 147, 2003.; Urum Türkleri, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 201, 2003.; Urumlar and Their Riddles, **Kultura Narodov Preçernamorye**, 46, 2003; Muzikalnu-Tansivalnoye İzkusstvo Grekov Preazovya Kak İstoçnik İzüçeniye Etničeskoy İstorii, **Kultura Narodov Preçernamorye** 46, 2003 ; 29-43.; Ukrayna'da Türk Toplulukları, Tatarlar, Gregoryan Kıpçaklar, Urumlar, Karaylar, Kırımçaklar. (Konferans) 6 Ocak 2005 Ege Üniv. Edebiyat Fakültesi.; Ukrayna'da Türk Toplulukları, Tatarlar, Gregoryan Kıpçaklar, Urumlar, Karaylar, Kırımçaklar. (Konferans) 7 Ocak 2005 Balıkesir Üniv., Fen-Edebiyat Fakültesi.; Ukrayna ve Ukrayna'daki Türk Halkları, Tatarlar, Gregoryan Kıpçaklar, Urumlar, Karaylar, Kırımçaklar. (Konferans), 4 Mart 2005 Türkistan / Kazakistan.

³ Kastum Narodov Rassıy Grafike XVIII – XX Vekov iz Fondov Gasudarstvennoy Sentralnoy Tiatralnoy Biblioteka.- Moskova. 1990, 8-9.

kadar kullanılmıştır.⁴ Bütün Türk dilli halklar da gömleğe ‘gomlek, göynek (fonetik değişikliklerle)’ demekteler. Fakat bunun tunik şeklinde olması şarttı.⁵

Türk dilli halkların gömleğinin bugünkü şeklinin ortaya çıkmasında acaba hangi tarafın, batının mı, doğunun mu etkisi fazla olmuştur?

Gömleğin şekli bütün Kırım lılarında aynı biçimdedir. Omuzun ve kolun üst tarafı kesilmemiştir. Kumaş ikiye katlı olarak boyundan geçirilir ve omuz tarafından yeni bir kumaş ile kollar oluşturulur. Aynı tip gömlekler Türklerde de olmuş fakat Kırım gömleklerinin kollarında üçken şeklinde, çift taraflı yener vardı. Genellikle gömlekler sarı veya beyaz kumaştan dikilirdi. Bu kumaşlar elde örülen keten kumaşlardı. Daha sonra fabrikasyon kumaşlar kullanılmaya başlanmıştı. Gömleklerin ön tarafı birbirine geçecek şekilde uzundu. Kenarlardaki bağcıklarıyla birbirine bağlanırdı. Daha sonra Türk dilli halklarda Kasavorotka denilen, yakası eğri gömlekler ortaya çıkmıştı. Eski gömlekler desenli ve işlemeliydi.⁶ Gömleklerin üzerine değişik renkte ipler dokunurdu. Bazen gömleklerin yakasına beyaz danteller de bulunurdu.

Gömleği değişik şekillerde giyerlerdi. Örneğin Çermalık ve Balşaya Yanisol’de gömlek pantolonun içine sokulmazdı. Karan köyünde ise gömlek pantolonun içine sokulurdu.⁷ XX. Asrın başlarında, Urum köylerinde artık ‘kölmek’ kelimesi yerine ‘urbaşka’ (Türkçede kullanılan ‘urba’ kelimesine Rusça küçültme+sevimsilik eki ‘şka’ getirilerek veya Rusça Rubaşka (gömlek) kelimesinin söyleniş şekli (?)) kelimesi kullanılmaya başlanmıştır.⁸

Pantolona Rumeyleyler ‘çahçir’ Urumlar ise ‘tuman – şalvar’ demişlerdir.⁹ Bunlar evde elde dokunurlardı. Genellikle Krem rengindeydiler. Uzun, geniş ve paçaları bağcıklıydı.

⁴Rostlavtseva, L. İ. Adeyejda Kırımski Tatar Kansa XVIII- Naçala XX. Veka. Moskova 2000, 19.

⁵ V. P. Kurileyev, **Hazaystvo I Maternalnaye Kultura, Turetskogo Hıristiyanstva**, Moskova 1976, 114. MKM. – Fondi. 396-393-394.

⁶ V. İ. Naulko’nun Azakönü araştırmaları. MPEİ fotoğraf katalogu 1967 (21 numaralı).

⁷ V. İ. Naulko’nun Azakönü araştırmaları. MPEİ tarafından 1996-2002 yılları arasında Mariupol Grekleri üzerine araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırma sonuçlarındandır.

⁸ Ukrainsko Gretski Razmovnik (UKR., Rumeysk., Urum. Moviy) Uporyat: G. A. Moroz, Donetsk 1993, 35. ; MPEİ 1998, Stara Beşeva, Staro Laspa ve Karan köyleri.

⁹ V. P. Kurileyev, **Hazaystvo I Maternalnaye Kultura, Turetskogo Hıristiyanstva**, M., 1976, 154-156.; H. A. Karamanitsa, Greki v Donbase / El yazması, derleme., Makeyevka, 1959, 28. ; Rusko-Greçeski-Rumeyski Slovar, Haz.: A. A. Diamantopulo, A. A. Şapurma, D. K. Patriça, A. İ. Davidova- Elyazması, İvana-Frankovsk 1989, 43.

Kemer kısmı genişti. XX. Asrın ikinci yarısında bazı Rumey köylerinde, ‘galife’ şeklinde kürk şalvarlar vardı. Bunlar koyun derisinden yapılır ve onların da adına ‘çahşır’ denilirdi.¹⁰ Bu pantolonları, aynı adla (çahşır) Güney ve Güney-Doğu Anadolu insanları da giyerlerdi.¹¹ Bu pantolonların kemer kısmı diğerlerine göre daha dar idi. Hafif, açık renk kumaşlardan dikilirdi. Bazen cepleri ve kenarları desenli olurdu. Bu desen şekilleri Kırım dağlık kesiminde yaşayan Tatarlarda da mevcuttu.¹²

Kemerler ise insanların yaşlarına ve mevkilerine ve giyilen zamana göre değişkenlik göstermekteydi. Türk dilli halklar gömleğin üzerine yeşil ve kırmızı renkte kemerler takarlardı. 1960’lı yıllara kadar, kırmızı renkli kemerler, bazen gömleğin ve bazen de pantolonun üzerine şifa niyetine takılırdı. Özellikle tarlalarda çalışan yaşlılar buna uygun hareket ederlerdi. Geniş olmayan kemerler pantolon üzerine giyilirdi. Bu dar kemerlere Rumeyler ‘tuga’, ya da ‘zunar’, Urumlar ‘huşah’ derlerdi. Çermalık köyünde geniş pantolonları Türk dilli halklar, Ukrainerler gibi ‘oçkur / uçkur’ ile giyerlerdi. Doğululara ait adet olan kuşak bağlama adeti, insanların yaşına, sosyal mevkilerine ve giyilecek yere göre değişirdi. Yaşlılar beyaz, orta yaş erkekler lacivert, gençler ise kırmızı, pembe veya sarı renklerde kuşak bağlarlardı. Kemerleri yünlü veya ipek kumaştan dikerlerdi. Kalınlığı da insanın yaşına göre değişirdi. Ne kadar yaşlı ise kemer de o kadar kalın olurdu. Bu adet Türk halklardan alınmıştı ve Kırım Türklerinin tamamında kullanılmaktaydı.¹³ Çin, Türkiye ve İran’dan getirilen kuşaklar altın veya gümüş işlemeliydi. Bu tür kuşaklar Ukrayna’da Kazakların yüksek tabaka kesimlerinde çok yaygındı.¹⁴

XIX asrın ortalarında Tabi Antropolji ve Etnografya Severler Derneği, Azakönü’nde Türk dilli halkların nüfusuna bir anket uygulamışlardı. V. Goff, Türk dilli halkların kıyafeti hakkında şunları söylemektedir: ‘*Erkeklerin üst giyimleri kaftan, kamzov, kuzu postundan şalvar, kuzu postundan şapka... Kaftanın üzerine yeşil renkli ipek veya yün kuşak bağlanır. Bayramlarda ise, bayram ayakkabısı olarak çeşitli renklerde şahtiyandan mamül ayakkabılar giyilir. Bunlardan boncuklar veya pullarla işlenmişlere terlik denilirdi.*

¹⁰ H. A. Karamanitsa, Ukaz Rabota, 51.

¹¹ V. P. Kurilov, Ukaz Rabota, 51; 138. – 25.

¹² L. İ. Roslavteva, Adeyajda Kırımıski Tatar Kansa XVIII Naçala XX, M. 2000, 20.

¹³ L. İ. Roslavstva, Ukaz Rabot, 22.

¹⁴ T. Nikolayeva, İstoriya Ukrainskogo Kastuma, K. : Libid, 1996, 104.

*Günlük ayakkabıya ise 'çaruh' denilmekteydi.*¹⁵ XIX yüzyılın ortalarına ait fotoğraf katalogunda ilginç erkek giyim ürünlerine rastlamaktayız. Bazı resimlerde erkekler, düğün kaftanları giymiş olarak gözükmektedir.¹⁶ Bu kaftanlar günlük olarak da giyilirdi. Bu da Türk dilli halkların kıyafetlerindeki Osmanlı kültürü etkisi olduğunu göstermektedir. Kırım'ın güney sahillerinde ve Türkiye'de bu kaftanlar kolları enine, yeneri boyuna çizgili kumaşlardan yapılırdı.¹⁷

Türk dilli halklar bayramlık kıyafetlerini ipekli kumaştan dikerlerdi. Buna 'hutna' ve atlastan yapılan da 'şamalaca' derlerdi. Anadolu'da yaşayan Türkler de ipek kumaşa 'alaca' derlerdi.

Şapkalar gelince, Kırım'da yaşayan Rumeyle ve Urumlar, silindir şeklinde, 'karakul'dan (2 aylık kuzu derisinden) yapılırdı. Urumla buna 'halpah' Rumeyleler ise 'kapas' derlerdi. Bu şapkaları Türk dilli halklar Azakönü'nde 1970'li yıllara kadar giymişlerdi.¹⁸ Dörtgen şeklinde beyaz veya siyah şapkalar da giyilebiliyordu.¹⁹ Türk dilli halkların Kırım'dan getirdikleri koni şeklindeki şapkaların tepesi kumaştandı.²⁰ Bu tür şapkalar Kırım'da çok yaygındı.²¹ Karay kenasalarına şapkasız veya başı açık girilmediğinden bu kalpaklar onlar için de revaçta idi.

Birkaç çeşit ayakkabı vardı. Rumeyleler ayakkabıya 'Papuça' derlerdi. Ayakkabının uzun çoraplarla veya yünlü kumaşlarla sarılı olarak giyilenine. Rumeyleler 'pudupanda' derlerdi. Her kesimden insanların giydiği ayakkabılarına Rumeyleler ve Urumlar 'çaruh, çaruhi' derlerdi. Bunlar dörtken şeklinde, uzun bağcıklı, arkası ve önü dikili ve tam ayak şeklinde, işlenmiş deriden yapılırdı. Bağcığma Rumeyleler 'küsele' derlerdi. Bu bağcık, dizlere kadar çapraz olarak ayağa dolanır ve düğümlenirdi. Şekil olarak bu ayakkabı Kırım'ın Güney sahillerinde yaşayan Tatarlarınkine benzemektedir.²² Aslında bu çarıklar, Küçük Asya'yı terk

¹⁵ Arhiv Obşestva Lubiteley Yestestvoznaniye, Antrapalogi i Etnografii, Bölüm 22,.8. Zapisanno V. Kofftom v 1891. (AOLEAİE..)

¹⁶ GME, No. 4929- 35.

¹⁷ GME, No. 3282 – 20; Yaltinski, Krayeveçeski Muzey, Foto. No. 568.

¹⁸ MPED, 1970.

¹⁹ GME, No. 4929 – 6 ; 3282 – 19.

²⁰ Apisaniye Traditsionnogo Kostuma Mariupolskih Grekov, s. Kamar, V. Gofa (Arşiv)

²¹ MAE, No. 251 – 9

²² Roslavteva, Adejda Kırımskih, 25.

eden halkların arasında yaygın olup, Doğu Karadenizliler arasında da yaygındır.²³ Yakın zamana kadar bu tür ayakkabı Türk dilli halklar köylerinde, tarlalarda çalışırken kullanılırdı.²⁴ Bu tür ayakkabı Ukrainlerde, Akdeniz ve Karadeniz halkları arasında da yaygın olarak kullanılmaktaydı.²⁵ Kırım'da, XIX asırda çarıklar Tatarlardaki gibi dikişliydi. XX. Asırda ise Ukrain Postallarının şekline bürünmüştü.²⁶ H. A. Karamanitsa yeni işlenmiş boğa derisinden yapılan postallara 'çaruhya' dendiğini bildirmektedir.

1990'lı yıllarda insanlar postal ve çarıkların nasıl dikildiğini hatırlayabiliyordu.²⁷ Bu çarıklar, önce güneşte kurutulur, sonra evde, yerde çivilerle tutturularak gerdirilir, üzerine kül dökülüp bir hafta çığnenirdi. Terbiye edilen ve yağı alınan bu deriyi 20-25 cm keserlerdi. Artık, istendiği zaman kullanıma hazır hale gelirdi. Fakat çarıkları daha çok yeni işlenmiş deriden yaparlardı. Onlar dörtgen şeklinde ve iki kenarı yuvarlakça olurdu. Kenarlarında delikler bulunurdu. Delikler deri bağcık geçirilip ayağa takılırdı. Uçları ise üçken şeklindeydi. Ukrainlerde, bu şekle 'morşitkoju' denmekteydi. Çarıkların ayaklara ince bağcıklarla bağlanmasına Rumeyleyler 'tasma', 'burmalihya' adını vermektedirler. Bağcıklar bilek kemiğinden dize kadar çaprazlama bağlanırdı. Yazın yalın ayak, kışın ise çorap veya yünlü kumaşla giyerlerdi. Bu tarz giyime Rumeyleyler 'puzupanca' denmektedirler.

Görgü şahitlerine göre birinci şekli yukarda anlattığımız gibiydi ve Avrupa halklarında yaygındı.²⁸ İkinci şekil ise Doğu halklarına mahsustur. Bu tarz giyim, çarıklar ayağa ek bağlarla bağlanırlardı. Buna Rumeyleyler 'kusileyza' derlerdi. Bağcıkların bitiminde bakır tokalar olurdu. Bu bağcıklar kalın deridendi ve genişti. Kusileyzalar yarı dize kadar gelirdi. Kışın ve yağmurlu havalarda su geçirmemesi için deri yağlanırdı. Bu tür havalara

²³ A. P. Pupov – İ. A. Tortopidi, Greki Severnogo Rayona Krasnadaskogo Kraya / Potiskih Greki., Studia Pontocucasika III – Krasnador 1997., 159.

²⁴ MPEİ, 1998, s. Malaya Yanisol.

²⁵ H. Vovek, Studii z Ukrainskoi Etnografii Ta Antrapalogii, K, 1995, 152 ; T. Nikolayeva Ukaz Rabot, 37.

²⁶ Ukrainska Ninuşına : İllustrovaniy Etnografiçniy Dovidnik / A. P. Ponamarov, L. F. Artuh, T. V. Kosmina Tain, K. : Libid, 1994, 129.

²⁷ E.A.Rikman. Adejda Narodov Vostoçnoy Evropı v Rannem Jeleznom Veke. Skifi,Sarmatı i Getto-Daki (Seredina 1.tıs.do n.e.- Seredina 1 tıs. N.e.) // Drevnaya adejda Narodov Vostoçnoy Evropı.-Moskova, 1986.23-24 ; F.Erisman. Obuv. // Ensiklopediçeskiy Slovar.-Sanpeterburg, XLII, 1897.,593-595 ; T.Nikolayeva. Riznovidi Tradisiynogo Odyagu. // Ukrainska Minuüşına. İllustrovaniy Etnografiçniy Dovidnik.-Kiev 1994.29 ; V.S.Zelençuk, N.M.Kalaşnikov. Adejda Naseleniya Narodov Vostoçnoy Evropı.-Moskova 1986., 237.

²⁸ E.A.Rikman. Adejda Narodov Vostoçnoy Evropı v Rannem Jeleznom Veke. Skifi,Sarmatı i Getto-Daki (Seredina 1.tıs.do n.e.- Seredina 1 tıs. N.e.) // Drevnaya adejda Narodov Vostoçnoy Evropı.-Moskova, 1986.23-24 ; F.Erisman. Obuv. // Ensiklopediçeskiy Slovar.-Sanpeterburg, XLII, 1897.,593-595 ; T.Nikolayeva. Riznovidi Tradisiynogo Odyagu. // Ukrainska Minuüşına. İllustrovaniy Etnografiçniy Dovidnik.-Kiev 1994.29 ; V.S.Zelençuk, N.M.Kalaşnikov. Adejda Naseleniya Narodov Vostoçnoy Evropı.-Moskova 1986., 237.

çarıkları örme ve işlemeli çoraplarla giyerlerdi. Şüphesiz bu ikinci giyim şekli, giyen insanın varlıklı olduğunu gösterir. Görgü şahitlerinin ifadelerine göre Türk dilli halklar bu tür ayakkabıyı özel günlerde giyerlerdi.²⁹

Komar'da yaşayan öğretmen V. Goff, bir başka giyim tarzını da bildirmektedir. Bu tür ayakkabı Kırım'dan getirilmişti ve buna Urumlar 'terlik'³⁰ demekteydiler. Aynı ad Kırım Tatarlarında da vardı. İşlemeli şahtiyandan yapılan terlik evde veya dışarıda kullanılmaktaydı. Terliklerin ucu geriye doğru kıvrık ve bağcık kısmında dili vardı. Arkasında da deri aşağıya doğru kıvrıktı.

XX. asrın başlarında, zenginler satın aldıkları çizmeleri giyerlerdi. Rumeyle bu çizmelere 'sangkiye' veya 'şangiya', Urumlar ise 'çizma-tızma' veya 'cizma' derlerdi. Ama ayakkabıları, valenki (Keçe çizme), kaloş ve botları Rusça adlarıyla adlandırıyorlardı.³¹ İlginç olanı ise Balşaya Yanisol'da erkekler kırmızı renkli çizmeler giyerlerdi.³²

Türk dilli halkların üst giysileri, komşuları Ukrain köylülerininkinden farklı idi. Ukrainlerin gömlekleri daha az süslüydü veya hiç yoktu. Azakönü Türk dilli halkların giysileri Ukrainkilere göre daha dardı. Türk dilli halklar kışın kürklü gocuk giyerlerdi. Rumeyliler buna 'gnitsa' derlerdi. Deriden yapılan gocuğa da 'gunna' demekteydiler. İçi yünlü deri gocuhlara ise Urumlar 'gunna' veya 'kürk' derlerdi. Çermalık köyünde erkekler kadınlara göre bu gocuhların üzerine siyah kumaş dikmezlerdi.³³

KADIN KIYAFETLERİ

Mariupol Türk dilli halkların geleneksel kadın giysileri Ukrain geleneksel kadın giysilerinden farklıydı. Kadınlar elbise ve şalvar giyerlerdi. Urumlar buna 'şalvar' derlerdi.³⁴

²⁹ MPEİ, 1998. Malaya Yanisol.

³⁰ Arhiv, İE RAN., F. OLEAE., E.x.8, 1, III.

³¹ Y. V. İvanova, Vliyaniye Satsialnoy-Ekonomiçeskıh Usovıy Na Adejdu Selskıh Jiteley (Po Materyalam İsledovaniya Greçeskogo Naseleniya Donetski Oblasti USSR // SE., 1976, no. 2, 44.

³² MPED, 1998.

³³ GME, No. 4929, 6; MPED, 1970.

³⁴ GME., No. 3282 - 20.

V. Gof't'un tasvirine göre XIX. Asrın sonunda Türk dilli halkların kadın giysisi şöyledir: Kadın takımı kısa kollu kaftandan ibaretti. Kaftan altına uzun kollu, bol gömlek giyerlerdi. Şalvar ve ayaklara da terlik vardı. Bu terlikler şahtiyandan, işlemeli boncuklu ve çeşitli renklerde idi. Kaftanlarının üzerinde muhakkak gümüş kemer olurdu.³⁵ XX. Asrın başlarında Verhniy-Saltoks Yüksek Okul Müdürü V. A. Babenko: '*Azakönü Grek Kadınları hala, Türk işlemeli şalvarlar ve kaftan giyiyorlar.*' demektedir.³⁶

Kadın elbiseleri için Urumlar, Küçük Asya ve Kafkasya'daki halklar gibi 'fistan' kelimesini kullanmaktaydılar. Rumeyleyler ise buna 'anter' ya da 'enter' demektedirler. Osmanlı³⁷ veya Kırım Hanlığı³⁸ döneminde bu elbiseler aynı adları taşıyordu. Aynı ad altında Kırım'ın dağ ve deniz kenarı bölgesine de bu elbiseler kullanılıyordu. Daha sonra Kırım'ın çöl tarafındaki Tatarlar bu elbiseyi 'kaftan' adıyla kullanmaya başlamışlardı. Türk dilli halklar ise bu giysiye 'fistan' diyorlardı. Fistan ya da entari Anadolu'da da kullanılmaktadır.

Tunik şeklindeki elbiseye Urumlar: 'fistan', 'urba' Rumeyleyler: 'Apanu forimu' demektedirler. İlk elbiseler arkadan burmalı, daha sonra ise lastikli olarak dikiliyordu. Fistan, çizgili kumaşlardan veya atlasın koyu renklerinden yapılırdı ve ayaklara kadar uzanırdı.³⁹

Fistanın altına Rumeyleyler 'kamsupukalis' Urumlar 'kölmek' adını verdikleri, tunik şeklinde, kol yakası olmayan gömlek giyerlerdi. Eski fistanların kolları, dirseklerden sonra genişlemeye başlıyordu. Göğüs kısmında, kollarda ve yakalarda; bazen de belden aşağıya desenler, işlemler bulunurdu.

Kadın gömleği el dokuması, beyaz veya açık renklidir. Kollar geniş ve baklava dilimi şeklinde, burmasızdı. Gömlek bol olsun diye yanlara ek kumaşlar ilâştirilirdi. Uzunluğu ise, ayak bileklerine kadar gelirdi. Ön tarafında, 30 santim kadar, pamuklu, işleme deseni, ailenin durumuna göre yün, ipek veya metalden bağcıklarla kapatılan bir ilik kısmı vardı.

³⁵ Arhiv, OLEAE, F.22, ed. Hr. 8. Zapisanno V. Gof'tom v 1891.

³⁶ GME, addel rukopisey, Bölüm.1, kısım.,2 , demirbaş 27, 10.; Bu ve diğer eşyalar, Yekaterinoslav'da, 1902'de 13. arkeolojik toplantısında etnografik bölümünde sergilenmiştir.

³⁷ V. P. Kurilov, Materyalne Kultura Turetskava Krıstıyanstava, Moskova Nauka, 1976, 115.

³⁸ L.İ. Rostlavtva, Ukaz Rabota, 29.

³⁹ GME, No. 3282 – 19.

Yakası kısa ve küçük düğmelerle ilikli, boğaza yapışık olurdu. İşlemeler ayrıca kol kenarlarını veya etek altını da kapsayabilirdi.

V. L. Babenkov, *'kaftanı, daha eski dönemlerde şalvarların veya fistanın üzerine giyerlerdi'* demektedir. Azakönü Türk dilli halklar arasında kaftan giymeye 'şama' veya 'şam' derlerdi. Onu, gelinler, düğün elbisesi üzerine giyerlerdi.⁴⁰ Kumaşı, lacivert veya sarı renkte, uzunluğu dizlere kadardı ve çizgili idi. Türkçe 'şamalaca' dan gelmekteydi. Kırım'da yaşayan Karay, Kırımçak ve Tatarların arasında da yaygındı.⁴¹ Kaftan genellikle pahalı ve 2-3 renk çizgili kumaşlardan dikilirdi. Bazen kaftanın altına pamuklu astar dikilirdi. Bu kaftanda küçük burma yaka, uzun ve dar kollu, kadife süslemeli veya desen bulunurdu. Bu zengin işlemeli desenler veya süslü boncuklar göğüslerde de olabilirdi. Göğüste veya yakada çok abartılı nakışlar olabilirdi. Belki belden kesilmiş de olabilirdi. Aşağı tarafı toplanırdı ve etek bol olarak gözükdü. Cüppe metal kuşak ile soldan sağa bele bağlanabilir veya önünü kapayabilirdi. Onun kapatılma usulü her toplulukta farklı idi. Soldan öne kapatılması Tatarlara mahsustu.⁴² Urumlar arasında hem soldan ve hem de sağdan kapatılma şekli vardı. G. D. Rubruk, Kırım'da iken, *'Türkler cüppelerini sol, Tatarlar ise sağ taraftan bağlıyorlar'* demektedir.⁴³ Bellerinde kuşağı olan kısa kollu kaftanlar da çok yaygın idi.⁴⁴

Kuşak tek erkeklerin elbiselerinde değildi. Kadın giyiminde de önemli bir aksesuardı. Eski zamanlarda kuşak, insanların mesleğini, sosyal konumunu, statüsünü belirlerdi. Azakönü Greklerinin çok çeşitli kuşakları vardı. En yaygın kuşaklar örgü olanlardı. Onlar değişik yün iplerden yapılırdı. Sonunda 'zınar' veya 'puşah' denilen süsler bulunurdu. Günlük kullanılanlar ise, kumaştan, metalik süsler veya sadece metalden yapılırdı. 'Kafkaskiye', 'holan, 'hulan, 'kolan' denilirdi. Metalik kuşaklar, birbirine zincirleme bağlıydı. Değerli bir metalle işlemeli veya değişik renkte cam veya eğerli taşlarla süslüydü. Bu tür kemerler Balkan bölgesinde yaygındı.⁴⁵

⁴⁰ S. K. Temir, Rukopisniy İzbornik, Kermeçik, 1976, 31.

⁴¹ L.İ. Rostlavstsva, Ukaz Rabota, 29.

⁴² L.İ. Rostlavstsva, Adejda Kırımıski Tatar..., III, 2.

⁴³ Rubruk, Puteşestviye Vastoçniy Strani. Moskova, 1957.

⁴⁴ M. A. Aracioni, Traditsionniy Jenskiy Kostüm Poznesredne Vekovih Kırımıski Grekov // Yujniy Arhiv, Herson 1993, bölüm 1, 89.

⁴⁵ Papantoniou İoanna, Greek Kostumes // Peloponnesian Folklore Foundation – Nafplion 1981, P. 21 – 24.

'Holan'ların tokaları hepsinden ilginçti. Çoğunlukla, yuvarlak, badem, oval şekillerinde, gümüşten yapılmış, taş kakmalı, kabartmalı olurlardı.⁴⁶ Oldukça büyüktü ve kopçalıydılar. Tokalar maden levhalar takımı veya dar kumaş üzerine takılırdı. Bu kumaş, altın veya gümüş iplerle bitki veya geometrik sembollerle işlemeliydi. Kuşağın astarı ise ucuz kumaştan yapılırdı. Bu tür kemerler Kafkasya halklarında, Kırım Tatarları ve Bulgarlarda çok yaygındı. Görgü şahitlerinin ifadelerine göre bu tür kuşaklar eskiden Kafkasya'dan getiriliyordu.⁴⁷

Fistana Rumeylelerin 'Bişçir, bişgir, bişkir'; Urumların 'eglük, üglük, öglük' adını verdikleri önlük takılırdı.⁴⁸ Bu önlükler, Kırım'ın çöl tarafındaki Tatar kadınları arasında da kullanılmaktaydı. Fakat XX. Asrın başlarında bunları sadece yaşlı kadınlar takıyordu.⁴⁹ Türk dilli halkların önlüğünde Göğüs kısmı yoktu ve bunlar dar, belden bağlıydı. Geometrik şekil ve sembollerle süslüydü. Balşaya Yanisol Ukrainerlerle karışık bir köydü ve evde yapılan önlüğe Ukraynaca 'zapaska' denilirdi.⁵⁰ Bazı köylerde, mesela Karan'da, önlüğün alt kenar tarafı işlemeliydi. Bazı köylerde ise, mesela Çermalık'da bu durum yoktu.⁵¹

Geleneksel başörtüleri ise dörtken şeklinde ve değişik açık renkliydi. Rumeyce 'çabar, çambar, çembar', 'havlu'⁵², Urumca 'baş yavluh'⁵³ denilmekteydi ve havlu şeklindeki baş örtülerine Urumlar 'marama' adını vermekteydi.⁵⁴ 'Marama' Urum köylerinde, gelin ve damat tarafı birbirine hediye olarak verdikleri, altın veya renkli iplerle işlenmiş baş örtüsüdür.⁵⁵ XIX. Asrın sonlarında F. A. Braun, Mariupol Türk dilli halkların bayramlık kadın kıyafetlerinde '*... Grek kadınları, başlarında beyaz, küçük süslerle süslü bant bağlarlar. Tatarlar ise sadece açık renkte başörtüler bağlarlar. İki bölgeyi Büyük Yanisol köyünde buna*

⁴⁶ MKM., Bölüm, 813, MD Sartana XIX. Asır.

⁴⁷ MPEİ, 1996, Sartana, Bolşaya Yanisol.

⁴⁸ MPEİ, 1998.

⁴⁹ L.İ. Rostlavstsva, Adejda Kırımskih Tatar, 37.

⁵⁰ MPED, 1970 – 1999 – 2002.

⁵¹ MPED, 1968 – 2000.

⁵² Y. V. İvanova, Vliyaniye Sotsialno-Ekonomiçeskih... 45.

⁵³ MPED, 2000.

⁵⁴ M. A. Aracıoni, Greki Kırima i Priazovya: İstoriya İzuçeniya i İstoriografya Etniçeskoj İstori i Kulturi, Simferopol, 1999, 61.

⁵⁵ MPED, 1999, MKM, Fondi, No. 426, TKO; 436, TKO. XIX. Asır sonlarında Urum köyleri (St. Komar, Stari Beşevo.) Toplanmıştır.

çok dikkat edilirdi.⁵⁶ Türk dilli halklar arasında en yaygın başlık 'periftar'dı.⁵⁷ Bu ad Grek dilinden gelmekte olup 'ftal' baş demektir.⁵⁸ demektedir.

Fakat bazı köylerde, Urumların 'tohmah' dedikleri başörtüler kullanılmaktaydı.⁵⁹ Mesela: Karan köyünde 'periftar' ı hiç hatırlamıyorlar. Başörtü bağlama şekilleri ise farklı idi. Ayrıca yaşlı kadınlar başörtüsünü, alınlarında düğümleyerek, kız ve gelinler ise çene altından düğümleyerek bağlarlar. Bazen de büyük başörtülerinin kenarlarını boyunlarından geçirerek sırtlarına atarlardı.

İki beyaz başörtü takma geleneği veya göreneği Türklere mahsustur. Bu adet Bugünkü Türkiye'nin Doğu taraflarında, halen yaşamaktadır. Birinci başörtüsüyle sadece baş bağlanır, ikinci başörtüsü ile saçlar ve çene kapatılırdı. V. İ. Kolosov Grek – Urumların Etnografi ve Tarih Malzemeleri adlı çalışmasında Tsalkinski Urumların kıyafet şekillerini anlatırken, '*Onlar Anadolu'nun Doğu tarafından çıktıkları için başörtülerini aynı şekilde bağlıyorlar*' demektedir.⁶⁰ Fakat günümüz Azakönü'nde bu şekil başörtü kullanılmamaktadır.

Çermalık ve Sary Kırım Köylerinde, cenazelerde kadınlar beyaz başörtülerinin üzerine siyah eşarp bağlarlardı. Beyaz başörtülerinin sadece uçları görünürdü. Tabutun yanına oturduklarında ise başörtünün üzerine 'ruşnik' (Havlu-namazbezi-atkı: Dar ve uzun başörtüsü) atarlardı. Balşaya Yanisol'da kadınlar siyah kıyafet giyerler fakat başlarına beyaz başörtü atarlardı. Bu da, Azakönü Greklerinin Kuzey Kafkasya halklarıyla etno-kültür bağları olduğunu göstermektedir. Çünkü orada kadınlar, cenazelerde yas alameti olarak beyaz başörtü bağlamaktadır.⁶¹

⁵⁶ V. A. Babenko, Etnografiçeski Oçerk Narodnogo Bıta Yekaterinoslavskogo Kraya, Yekaterinoslav, Tip. Gup. Zemtsva, 1905; Russiya : Polnoyo Geografiçeskoye Opisanıye Naşego Oteçestva : Navarasiya i Kırım / Nastolnaya I Darojnaya Kniga Podred VP Semonova – Tanşanskogo. SPb., 1910. T. 14, 212.

⁵⁷ MKM, F., 301, TKO.

⁵⁸ MKM, Fondi Greçeskoy Kolekti, 301, 399, 409, 413, 415, 424, 427, 456, 470, 474, 475. Burada sergilenen eşyalar XIX. Asrın sonu, XX. Asrın başlarına aittir. Çerdaklı, Sartana, Maleyanisol, Sary Beşevo ve Mariupol'de 1920'lerde toplanmıştır.

⁵⁹ MPED, 1970 – 1998.

⁶⁰ V. İ. Kolosov, Materyali Po İstori i Etnografi Grekov-Urumov, Pontiiski Greki, Stuida Pontocoucosika III, Krasnador, 1997, 97; MPEİ, 1999.

⁶¹ E. N. Sutudenetskaya, Adeja Narodu Severnogo Kafkasa XIX – XX. Veka, Moskova, 1989, 216.

'Periftar'a gelince, çeyiz bohçasının vazgeçilmez eşyalarındandı. Nikah töreninde giyilirdi ve evliliğin ilk senesinde aile törenlerinde giyilirdi.⁶² 'Periftar', Ukrain, Polonya, Beyaz Ruslar arasında 'nametka' adıyla bilinir ve kızlar çeyizlik olarak bunu hazırlarlardı. Fakat onu giyme tarzı farklıydı. Periftar, uzunluğu 2-3 metre, genişliği 40 santim olup Belaruslarınkine göre daha geniştir. Uzun taraflarında düz, iki taraflı, altın sırma veya simli ipe işlenmiştir. Kenarları ise aynı kumaşın ipinden saçaklıdır. Türk dilli halkların kadınları sadece başlarını değil, boyunlarını da kapatırlardı. Uçlarını arkaya atar veya arka taraftan kemerlerine tutuştururlardı.⁶³

Kadın baş süsleri ihtişamlı sanat eserlerine benzemektedir. 'periftar' süsleri ensede iki uzun iğneyle tutuşturulurdu. İğne yuvarlak veya haç şeklinde olup, üzerinde değişik stilize kuş örnekleri bulunurdu. Bu iğnelere yüzüklerle, küçük zincirler, levhalar, sikkeler, tokalar iliştilirdi. Zincirler, iğnelere bağlanabilirdi. Zincir süsü başörtüye şakak seviyesinde tutuşturulurdu. İki iğneyi birbirine bağlayan zincir ise ensede değişik seviyede, sarkık olarak bulunur veya, omuz altında, çene altında, göğüs altında birleşirdi. Bu zincirler bir iğneyle de tutuşturulabilirdi. Bu süse de 'bulonya' veya 'vulonya' denilip 'periftar'ı süslerdi. Rumey ve Urumların kadınları nikaha giderken başlarını Türk usulüne göre kapatırlardı.⁶⁴

XX. asrın başlarına kadar Türk dilli halkların kadınlarında Rumeyce 'hanyar, haynar' (dizgin anlamında) çok yaygındı.⁶⁵ Aynı süs 'sakandırak' adıyla çene altında bağlanırdı. Küçük Asya Türklerinde gelin eşyalarında yaygındı.⁶⁶ Sakandırak, 2,3 cm genişliğinde, üzeri inci mercan veya değerli taşlarla süslenmiş, kıymetli kumaşlardan yapılırdı. Alna takılan çembere iliştiliriyor, zülûf ve kulakları kapatacak şekilde getirilip çene altında bağlanıyordu. Alna takılan çembere Urumlar 'mandiliçi' derler, görünenleri pahalı, görünmeyenleri ucuz kumaştan yaparlardı. Şakaklara toplu iğne (:zinderil) iliştilirdi. Mandil denilen başlık Doğu ve Orta Karadeniz kadınları arasında çok yaygındı (Trabzon, Samsun).⁶⁷

⁶² V. İ. Hashaçh, İstoria Sela Çermalık, Mariupol 2001.

⁶³ MKM, bölüm, 301.

⁶⁴ N. Horoş, Rukopisni Zbornik. Balşaya Yanisol, 1972.

⁶⁵ MKM, bölüm No. 813 ; MPED 1967, Foto 28-29-36.

⁶⁶ M. N. Serebrakova, O Znakovoy Funktsiyi Narodnogo Kostuma // Etnografiçeskoye İzuçeniye Znakovih Sredstv Kulturi. Leningrad, 1989, 164.

⁶⁷ MKM. Fondi, No. 130. MD, 642 MD; A. P. Papov – İ. A. Tortopidi, Greki Severnogo Rayona... 159.

Periftar ve haynar ise Grekler arasında XX. Asrın başlarına kadar kullanılmakta, ama zulufya ve kam XIX asrın sonlarında kullanımdan çıkmıştı. Zulufya levha şeklindedir. Bu levhaya ince metalik düz heykeller, figürler asılırdı. Zulufya çengel ile, kulaktan aşağıya hanyarın üzerine takılırdı.⁶⁸ Bazen bu zulufya, çeşitli renkli taşlarla süslenirdi.⁶⁹

Kam ise kadife kumaştan yapılırdı ve uzatılmış kare şeklinde idi. Bu kamın astarı altına üçgen ağaç levhalar konulurdu. Sonra bu kumaşın üstüne inciler, pullar, değişik taşlar ve metalik levhalar iliştilirdi. Tabanına ise kırmızı renkte olan yünden küreler tutturuluyordu. Onlar, sarkık duracak şekilde bele bağlanırdı ve ‘tsambilisa’ nın üzerine giyinirdi.⁷⁰

Azakönü Türk dilli halklarında ‘tsambilis’ veya ‘tsamlis’ denen bir eşya vardı ve onu günlük süs eşyası olarak kullanırlardı. O, büyük olmayan küçük bir metalik bakır veya kemikten yapılmış levhaydı ve üzerine bağcıklarla değişik metalik süsler takılırdı. Onlar, bakır kürecikler, zikzaklı levhacıklar vesaire ile birlikte onların yanına da kırmızı renkli, her demette 14 tane olan yün ip bağlanırdı. Tsambilis saçların üzerine şeritle bağlanır ve sırtta belden aşağıya sarkık olarak dururdu.⁷¹

Herhalde periftarın uzun kenarları saç örgüsünü kapatıyordu. Takımın ayrı bir elementi olan tsambilis ise başlıkla birlikte giyilirdi. Saç örgüsüne takılan süsler iki çeşit olurdu. Takılanlar ve örülenler. Genişliği 10-15 cm, uzunluğu 50 santim salkım şeklinde, incilerle, boncuklarla işlenmiş kumaş süsler takılırdı. İkincisinde salkım saç örgüsüyle birlikte uzun bağcıklar şeklinde, örülürdü ki bu bağcıklara kemik boncuk taneleri, metalik plaklar dizilirdi.⁷² Salkımın ucunu çeşitli açık renkli yün iplerden yapılmış püsküller süslerdi.

Yukarda bahsettiğimiz ve tasvir ettiğimiz süsler yanında küpeler de önemli bir aksesuar idi. Basit küpelere ‘krindiya’ denilirdi ve bu küpeler birbirlerine çenenin altında bağlanacak biçime bağcıkla bağlanmış olurdu. ‘vroşal’ denilen metalik bilezikler, çeşitli yüzükler ve persten (büyük iri yüzük) yaygındı. Göğüslerine sedeften veya kaplumbağa

⁶⁸ GME, No. 4929-4.

⁶⁹ MPEİ, 1067. Foto 28; GME, No. 4929-4.

⁷⁰ MPEİ, 2000-2002.

⁷¹ GME, No. 3282 – 20.

⁷² MPEİ 2000.

kabuğundan yapılmış gerdanlık ve haç (stavro, znişa, kehribar) asılı olurdu. Kehribardan yapılan gerdanlıklar da vardı ve ona da ‘hantaj’ denilirdi. Onlar Kudüs’ten getirildiği için çok değerliydi.⁷³

Gerdanlık takımı ilginç olduğu kadar dikkat çekicidir de. Gerdanlık üç sıra halindedir ve her sırada altın sikke ve levhacıklar vardı. En büyük sikke ortada olurdu.⁷⁴ Bu levhacıklar herhalde büyüğü koruma rolünü üstleniyordu. Sikkelerin sayısı ise belli değildi. Gümüş sikkeleri evli olmayanlar, altını evliler takarlardı.⁷⁵

Azakönü dönemi kadınları alt kıyafeti olarak etek giyerlerdi. Rumeyleyler ‘ruhu’ veya ‘fistan’, Urumlar ise ‘yupka’ adını verirlerdi. Koyu renkli fabrika kumaşından yapılırdı. Ukrainkilerden daha dar ve 3-4 büzgülü olurdu. Yaşlı kadınlar siyah renkli etekler giyerlerdi. Azakönü Türk dilli halklarının en çok tercih ettiği renk Anadolu Türklerinde, Urum ve Lazlarda, Acaralarda ve Kafkasya⁷⁶ halklarında olduğu gibi siyahtır. Etekler yere kadardı ve daha gösterişli olması için bu eteğin altına başka alt etekler de giyerlerdi. Bu etekler sadece Azakönü devrinde giyilmeye başlanmıştı. Kırım’da iken kullandıklarına dair bir bilgimiz yoktur.

Üst giyim olarak Rumeyleylerin ‘kofta’ ve ‘amblata’ adını verdikleri yünlü yelekler giyerlerdi. Kenarları başka renkle işlenirdi. Bu koftalar değişik şekillerde idi. Bundan başka da kaftan giyerlerdi ve onların kolları da kısaydı.

Evde kadınlar yalın ayak veya terlikle gezerlerdi. Terlikler sert yünden yapılırdı ve onlara ‘pançuhy’a denilirdi.⁷⁷ ‘hatırya’ denilen bir başka terlik çeşidi daha vardı ki onların da arkaları yoktu ve ‘papuci’ adı verilen yumuşak marokenden iskarpin şeklinde başka bir terlik daha vardı. Bazen örülmüş tabanlarına kumaş dikerlerdi, onları da evde giyerler ve adına ‘papuci’ denirdi. Komar köyünde ise dizlere kadar gelen bağcıklı ayakkabılara hatır denilirdi.

⁷³ MPEİ 2002

⁷⁴ . Narodi i Religii Mira, Moskova 1998, 142.

⁷⁵ . MPEİ, 1998.

⁷⁶ . GME, 4929-9; 4929-63; İ. V. Kuznetsov, Adejda Armean Ponta. Semi Otika Materyaalnoy Kulturi, Moskova, 1995, 214-215.

⁷⁷ . MPEİ, 2000.

Türk dilli halkların kadınlarının, ökçeli⁷⁸ ayakkabıları vardı ve aynı tip ayakkabılar Türklerde⁷⁹ de yaygındı.

Kızların saç biçimleri çok değişikti. En eski olan ise ortalarından yana doğru, çift örgü ile salındı. Düz biçimde de vardı. Saçlar toplanıp arkada düğlenirdi. B.Yanisol köyünde ise, Ukrain komşularında da olduğu gibi kızların bir örgüsü vardı ve evlendikten sonra bu örgüyü keserlerdi. Saçlarına kına da yakarlardı. Ukrainlerde olduğu gibi hafif kumaşlardan ‘kapor’ (:atkı, şal), dikilirdi. Fakat Çermalık köyüne ‘kapor’u hatırlamıyorlar fakat saçlarını ‘koronko’ adı verilen ve saçların tepede toplanmış hali de vardı.⁸⁰

Süslerden en yaygını altın ve gümüş sikkeli gerdanlıklardı. Biçimlerine ve anlamlarına göre adları da değişirdi. Mesela : insan bedenine ve sikkelerin değerine göre adlandırmalar, bacahlı altın, zermaf-altın, fındıh altın ve finadıh-orıh (bozuk para) gibi. Çeçek-altın⁸¹ adı altında gerdanlıklar da vardı. Boyna sikke de takarlardı.⁸²

Urumların ‘yüzük’ ve Rumeylelerin ‘dahli’ adını verdikleri gümüş yüzük, Urumların ‘bilezik’ Rumeylelerin ‘vraşal’ adını verdikleri bilezik kullanımı çok yaygındı. Rumeylelerin ‘krındıh’ adını verdikleri küpeler, Urumların ‘boncah’ dedikleri metalik figürlü gerdanlıklar yaygın olarak kullanılıyordu.⁸³

Kışlık kıyafetler düz biçimliydi. Alt tarafları biraz genişçe ve büzgüsüzdü. Görgü şahitlerine göre Ruslarda büzgüler daima çoktu.⁸⁴ Önce zenginlerin kullanmaya başladığı ‘çumarki’ denilen sırtı figürlü, beli kesik ve çok büzgülü, yakaları yatık bir giysi de vardı. Görgü şahitlerine göre şerit ve süsleme savaş zamanlarında Batı Ukrayna taraflarından gelen halklarda görülmekteydi. Bulgarlarda olduğu gibi kadın kıyafetleri erkeklere nazaren daha

⁷⁸ . GME, No. 4929-33.

⁷⁹ . V.P. Kurilov, Materyalnaya Kultura Turetskogo Krestiyanstva, M., 1976, T.,5.

⁸⁰ MPEİ, 1970-2000.

⁸¹ Arhiv OLEAE, Poselu Komar.

⁸² MPEİ, 1970, 2000.

⁸³ MPE, 1970, Foto, 36.

⁸⁴ MPEİ, 2002, Sartana, Yalta, BalşayaYanisol.

kısaydı.⁸⁵ Kışın kadınlar ‘gocuh’tan başka kısa, dizlere kadar gelen pamuklu palto da giyerlerdi.

Çocuklar ise kaba, ketenden kaftan, ayaklarına şahtiyan çizme, çaruh vesaire giyerlerdi. 3 yaşına kadar erkek çocukları Asya tarzında püsküllü, örülmüş yuvarlak takke takarlardı. Kızlar, ince başörtüleri, kaftanlar, potinler ve yün çorap giyerlerdi.

Türkiye’de olduğu gibi, Kırım’da ve Azakönü’nün ilk dönemlerinde gelinlik kırmızı idi ve bir gelinden öbür geline dolaşırđı.⁸⁶ BalşayaYanisol’da gelinin başına kırmızı renkte duvak atıldığını hatırlıyorlar.⁸⁷ Gelin kiliseye⁸⁸ giderken, Türk düğünlerinde Oğlan evine⁸⁹ giden gelinlerin duvaklarını kapadığı gibi, kapatıyorlardı. Al duvak kızın gelin olduğunu ifade ederdi. Türk düğünlerinde ‘alduvak’ düğünün mecburi aksesuarı idi ve ‘duvakgörme’ geleneğini hepimiz biliriz.

Eskiden damat kıyafeti olarak kaftan giyilirdi ve o da damattan damada geçerdi. Yakası laciverti.⁹⁰

XX. Asrın başlarında gelin fabrikasyon kumaştan beyaz gelinlik giyerdi. Gelinlik yere kadar uzanırdı. Başında da beyaz çelenk vardı. Damat ise siyah takım ve yaka cebinde de beyaz yapma çiçek takardı. Nişan yüzükleri de kesinlikle değişmeyen aksesuardı. Kayıtlara göre XIX. Yüzyıl Türk dilli halkların erkeklerinde, damatlık düğmesiz, açık, kaftandı. Kaliteli ipek kumaşlardan dikilirdi. Düğünlerde gelinlik ‘şalacı’ kumaştan olursa, damatlık ‘hutna’dan veya bunun tam tersi olurdu.⁹¹

Rumeyler kıyafete ‘furisiya’, Urumlar ‘urba’ derlerdi.

⁸⁵ MPED, 1968.

⁸⁶ Mariupol i Ego Akrestnosti. Mariupol, 1892, 39.

⁸⁷ MPEİ, 1996, B.Yanisol.

⁸⁸ A. Antarinov. Damaşniy Bıt, 46.

⁸⁹ M. N. Serebrakova, O Znakovoy Funkti Naradnogo Kostüma, 164.

⁹⁰ Mariupol i Ego Akrestnosti. Mariupol, 1892, 143.

⁹¹ MPEİ, 1998.

Sonuç olarak, ilmi literatürde Preazovya Grekleri olarak adlandırılan ve 1780’de II. Yekaterina’nın uyguladığı politikalar neticesinde Kırım’dan getirilip bugünkü Ukrayna’nın Donetsk eyaleti Mariupol şehrine yerleştirilen Rumeı ve Urum adlarıyla bilinen Türk dilli etnik grupların giyim kuşamları birbirinden bazı farklılıklar göstermekle birlikte ortak birkaç kelimenin dışında Urumların genellikle Türkçe veya Türkçeleşmiş adlarla adlandırdıkları, Rumeılerin ise genellikle Batı dillerinden, Grekçe veya Latince adlarla adlandırdıkları ortaya çıkmaktadır. Her iki toplumun giyim kuşamlarında Kırım’daki Türk soylu halklardan etkilendikleri ve beraberlerinde getirdikleri giyim tarzlarını çok uzun süre değiştirmeden yaşattıkları kesindir.

KAYNAKLAR

- A. P. Pupov – İ. A. Tortopidi, Greki Severnogo Rayona Krasnadaskogo Kraya / **Potiskih Greki., Studia Pontocucasika III** – Krasnador 1997.
- Apisaniye **Traditsionnogo Kostuma Mariupolskih Grekov**, s. Kamar, V. Gofa (Arşiv)
Arhiv **Obşestva Lubiteley Yestestvoznaniye, Antrapalogi i Etnografii, Bölüm 22**,.8.
Zapisanno V. Kofftom v 1891. (AOLEAİE..)
- Drevnaya adejda Narodov Vostoçnoy Evropı.**-Moskova, 1986. F.Erisman. Obuv.
- E. A. Rikman. **Adejda Narodov Vastoçnoy Evropı v Rannem Jeleznom Veke. Skifi,Sarmatı i Getto-Dakl** (Seredina 1.tıs.do n.e.- Seredina 1 tıs. N.e.)
Ensiklopediçeskiy Slovar.-Sanpeterburg, XLII, 1897.
- Erdoğan Altınkaynak, **Ortodoks Türkler Urumlar**, Ankara 2005.; Ukrayna’da Urum Türkleri, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, 1, 2004; Ukrayna’dan Hıristiyan Türkler: Urumlar ve Onların Folklor Ürünlerinden Örnekler, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, 27, 2003.; Ukrayna – Kırım Notları: Urumlar, **Türk Dünyası Araştırmalar**, 147, 2003.; Urum Türkleri, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 201, 2003.; Urum and Their Riddles, **Kultura Narodov Preçernamorye**, 46, 2003; Muzikalnu-Tansivalnoye İzkusstvo Grekov Preazovya Kak İstoçnik İzüçeniye Etniçeskoy İstorii, **Kultura Narodov Preçernamorye** 46, 2003.
- E. N. Sutudenetskaya, **Adeja Narodu Severnogo Kafkasa XIX – XX. Veka**, Moskova, 1989.
- G. A. Moroz, **Ukrainsko Gretski Razmovnik (UKR., Rumeysk., Urum. Moviy) Uporyat:** Donetsk 1993,
GME, No. 4929- 35.

- H. Vovek, **Studii z Ukrainskoi Etnografii Ta Antrapalogii**, K, 1995.
- H. A. Karamanitsa, **Greki v Donbase** / El yazması, derleme., Makeyevka, 1959.
- İ. V. Kuznetsov, **Adejda Armean Ponta. Semi Otika Materyaalnoy Kulturi**, Moskova, 1995.
- Kastum Narodov Rassiy Grafike XVIII – XX Vekov iz Fondov Gasudarstvennoy Sentralnoy Tiatralnoy Bibliateka.**- Moskova. 1990.
- L. İ. Rostlavtseva, **Adeyeyda Kırmıski Tatar Kansa XVIII- Naçala XX. Veka**. Moskova 2000.
- M. A. Aracıoni, **Traditsionniy Jenskiy Kostüm Poznesredne Vekovih Kırmıski Grekov** // Yujniy Arhiv, Herson 1993
- M. A. Aracıoni, **Greki Kıırma i Priazovya: İstoriya İzüçeniya i İstoriografya Etniçeskoy İstori i Kulturi**, Simferopol, 1999.
- M. N. Serebrakova, **O Znakovoy Funktsiyi Narodnogo Kostuma** // **Etnografiçeskoye İzüçeniye Znakovih Sredstv Kulturi**. Leningrad, 1989, 164.
- Rubruk, **Puteşestviye Vostoçniy Strani**. Moskova , 1957.
- Rusko-Greçeski-Rumeyski Slovar**, Haz.: A. A. Diamantopulo, A. A. Şapurma, D. K. Patriça, A. İ. Davidova- Elyazması, İvana-Frankovsk 1989.
- S. K. Temir, **Rukopisniy İzbornik**, Kermençik, 1976.
- T. Nikolayeva, **İstoriya Ukrainskogo Kastuma**, K. : Libid, 1996.
- Ukrainska Minuvşina. **İlustrovaniy Etnografiçniy Dovidnik.**-Kiev 1994.
- V. A. Babenko, **Etnografiçeski Oçerk Narodnogo Bita Yekaterinoslavskogo Kraya**, Yekaterinoslav, Tip. Gup. Zemtsva, 1905
- V. İ. Kolosov, **Materyali Po İstori i Etnografi Grekov-Urumov, Pontiiski Greki, Stuida Pontocoucosika III**, Krasnador, 1997, 97; MPEİ, 1999.
- V. İ. Hashaçih, **İstoria Sela Çermalık**, Mariupol 2001.
- V. P. Kurileyev, **Hazaystvo I Materalnaye Kultura, Turetskogo Hiristiyanstva**, Moskova 1976.
- V. S. Zelençuk, N. M. Kalaşnikov. **Adejda Naseleniya Narodov Vostoçnoy Evropı.**- Moskova 1986.
- Y. V. İvanova, **Vliyaniye Satsialnoy-Ekonomiçeskıh Usovıy Na Adejdu Selskih Jiteley** (Po Materyalam İsledovaniya Greçeskogo Naseleniya Donetski Oblasti USSR 1976, no. 2, 44.

